

Natuurplannen garanderen geen duurzame natuur

— Geert van Duinhoven

Er is zelden zoveel aan natuur gewerkt als de afgelopen decennia. Bijna in elke landinrichtingsplan, stedelijk uitbreidingsplan of reconstructieplan staat wel hoe belangrijk de natuur in het plan is. Maar twee onderzoekers kwamen er achter dat het overgrote deel van de plannen nooit de gestelde doelen zal halen. Want dan mag in een plan wel staan dat het bedoeld is om bijvoorbeeld de ringslang weer terug te krijgen, maar als daar in de planvorming vervolgens niets mee wordt gedaan, is dat toch op zijn minst jammer.

En weggegooid geld.

Natuurplannen zijn al lang niet meer alleen een verantwoordelijkheid voor het Rijk. Gemeenten, regio's, provincies zijn allemaal hard bezig met het maken van ruimtelijke plannen waar natuur een belangrijk onderdeel van is. Maar dan wil het Rijk natuurlijk wel graag weten of op het einde van de rit de doelstellingen zijn gehaald. Functioneert de Ecologische hoofdstructuur, voldoen we aan de Europese kwaliteitsdoelstellingen, worden de Rode lijsten korter?

Vandaar dat de regionale directie Oost van het ministerie van LNV zo geïnteresseerd was om eens met ingenieursbureaus door te praten over het Alterra-onderzoek van Paul Opdam en Jolande Termorshuizen. Op 20 april kwamen twintig vertegenwoordigers van de ontwerp-bureaus en adviesbureaus bij LNV om de resultaten te bediscussiëren. Want wij willen dat natuur een evenwichtige plek krijgt in de ruimtelijke plannen, stelde de directeur van de regionale directie Oost van het ministerie van LNV, Lillian van den Aarsen. Maar natuur blijft een zorgenkindje. Hoe kunnen we er voor zorgen dat natuur een vanzelfsprekende plek krijgt? En als het wordt meegenomen, hoe vertaal je dat dan vervolgens in concrete plannen?

Ringslang en roerdomp

Eerst het onderzoek van Termorshuizen en Opdam. Zij hebben in hun onderzoek gekeken in hoeverre plannen waarin nieuwe natuur is gepland, duurzaam zijn. En duurzaam is als de doelen van het plan ook daadwerkelijk gehaald kunnen worden met dit plan. In hun onderzoek hebben ze de zogenaamde netwerkbenadering gekozen om de duurzaamheid te bepalen. Wetenschappelijk onderzoek levert gegevens over het minimum oppervlakte van leefgebied voor een soort. De ringslang en de roerdomp

bijvoorbeeld hebben respectievelijk 450 ha en 1100 ha aaneengesloten leefgebied van hoge kwaliteit nodig om duurzaam voor te kunnen komen. Dit houdt barrièrevrije gebieden in zonder vervuiling, zonder verstoring door bijvoorbeeld recreatie of verkeerslawaaï en met de ideale vegetatie.

In de praktijk moeten die gebieden dus veel groter zijn. Zulke grote aaneengesloten gebieden zijn er in Nederland haast niet. Door ecosystemen met elkaar te verbinden, bijvoorbeeld door corridors, stapstenen of groen-blauwe dooradering, kunnen alsnog levensvatbare populaties ontstaan. Bovendien kan in deze ecosysteemnetwerken natuur samengaan met

andere functies die een netwerkstructuur vereisen, zoals recreatie. Deze netwerken zijn dus de basis voor duurzaam voortbestaan van biodiversiteit in ons versnipperde land.

'Moeras' als natuurdoel

Maar om nu die netwerkbenadering te hantieren en om de duurzaamheid van de plannen te beoordelen, is het nodig dat ontwerpers van plannen, duidelijke doelen definiëren. Zij moeten dus bijvoorbeeld expliciet noemen dat het plan er voor moet zorgen dat de ringslang hier duurzaam kan gedijen. Zonder dit soort concrete natuurdoelen is het niet mogelijk om de bijbehorende condities te realiseren. Uit de inventarisatie van de onderzoekers blijkt echter dat in slechts een kwart van de onderzochte

Hoe kunnen we er voor zorgen dat natuur een vanzelfsprekende plek krijgt? En als het wordt meegenomen, hoe vertaal je dat dan vervolgens in concrete plannen?

plannen consequent (doel)soorten worden gedefinieerd. In andere plannen wordt bijvoorbeeld gesproken over 'moeras' als natuurdoel of over 'natuur'. Dit zijn generieke termen, waardoor niet duidelijk wordt wat de vereiste oppervlakte, kwaliteit en in het geval van 'natuur' ook het benodigde ecosysteemtype van het netwerk moeten zijn.

In een nog veel kleiner deel van de plannen wordt aandacht besteed aan de kwantitatieve implementatie van ecologische netwerken in het plangebied. Slechts in acht procent van de onderzochte rapporten worden de benodigde oppervlakte aan habitat en de kwaliteit van de habitat expliciet genoemd. Bovendien wordt

In geen enkel plan wordt rekening gehouden met de invloed van habitatkwaliteit op de benodigde oppervlakte.

slechts in vijf procent van de rapporten de omgeving op een min of meer kwantitatieve manier meegenomen. Dit houdt in dat niet alleen antwoord gegeven wordt op de vraag of natuur in de omgeving een rol speelt, maar ook op hoe natuur in die omgeving een rol speelt. Hoeveel hectare van het juiste ecosysteemtype kan de omgeving toevoegen aan het netwerk in het plangebied? Ligt het ecosysteemtype op de juiste plek of is een ecologische verbinding noodzakelijk? In geen enkel plan wordt rekening gehouden met de invloed van habitatkwaliteit op de benodigde oppervlakte.

Beslismodel

Aldus de onderzoekers. Vraag is vervolgens hoe komt dat? Herkennen de adviseurs en ont-

werpers dit? Het antwoord die de aanwezigen geven op die vraag is helder: ja dat herkennen we. Maar, voegen ze er in een adem aan toe, er zijn heel veel factoren die daar aan bijdragen en waar wij als ontwerpers nauwelijks invloed op hebben. Je mist het grotere beleidsmatige kader, meent iemand. Stel een gebied is aangewezen als EHS. Wat betekent dat dan als een gemeente daar toch woningen neer wil zetten? Wie zegt dat dat niet mag, wie neemt sancties, wie bepaalt wat nog wel en wat niet meer kan? Met andere woorden, er ontbreekt een visie die nodig is voor ontwikkelingsplanologie. Als je ontwikkelingsplanologie voorstaat, moet je heel goed weten wat je wilt, en dan kun je verschillende doelstellingen op een creatieve manier met elkaar in verband brengen. Een ander probleem is dat natuur, hoe je het ook wendt of keert, er een beetje bijhangt. Een ruimtelijk plan wordt zelden geboren omdat er iets met de natuur moet gebeuren. Meestal is de aanleiding een woningbouwprogramma, infrastructuur of landbouw. Natuur wordt dan later de programmering in geschoven. En daardoor vindt er nooit een afweging plaats tussen de verschillende belangen. En dus kun je wel zeggen dat je een plan wilt maken waar de ringslang kan gedijen, maar die fysieke benodigde ruimte is er nu eenmaal meestal niet in de planvorming.

Overigens is het wel belangrijk, zo merkt iemand op, om een onderscheid te maken in verschillende soorten plannen. In stedelijke uitbreidingsplannen wordt weliswaar vaak gezegd dat er ook natuur in moet komen, maar praktisch is dit zelden haalbaar. Laat staan dat opdrachtgevers de natuuropgave in een breder ecologisch kader willen zien. In grotere, regionale plannen, waar natuur een prominente plek in neemt, is dat gemakkelijker hoewel ook dan vaak de hand op de knip gaat als de ontwerpers met concretere voorstellen komen. Termorshuizen en Opdam zijn in hun onderzoek nog een stap verder gegaan en hebben een soort beslismodel opgesteld voor het maken natuurplannen. Door dat model te volgen, blijft de ontwerper, eventueel samen met de opdrachtgever, niet hangen in het eigen nauwe plangebied. Want misschien is het plangebied wel de missende schakel in een groter geheel. Dus dat er links een leefgebied is voor een diersoorten en rechts van het plan gebied ook. Dat kan dus een aanleiding zijn om voor andere natuurdoelen te kiezen en het plangebied in te richten als 'stepping stone' voor die soort. De ontwerpers en planologen hebben wel oren naar dergelijke beslismodellen. Dan wordt

het namelijk vooral veel gemakkelijker om de opdrachtgevers te laten zien wat verschillende inrichtingsvarianten en plannen voor consequenties en effect op de natuurkwaliteit hebben. En je kunt er het plangebied beter in samenhang met de omgeving laten zien.

Databases

Maar een voorwaarde voor het gebruiken van een dergelijk beslismodel is dat er voldoende kennis aanwezig en beschikbaar moet zijn. Het moet dan namelijk ook voor die wethouder aannemelijk worden, dat die ene diersoort nu eenmaal zoveel hectare nodig heeft van die ene die kwaliteit. Voor het inrichten van verbindingzones heb je al wel dat soort databases. Dat soort ecoprofielen zouden veel uitgebreider moeten worden en veel breder toepasbaar. En dan, ja dan kunnen de ontwerpers en planners hun opdrachtgevers pas echt goed duidelijk maken waarom een natuurplan dat is gericht op bijvoorbeeld de ringslang pas zal slagen

In stedelijke uitbreidingsplannen wordt weliswaar vaak gezegd dat er ook natuur in moet komen, maar praktisch is dit zelden haalbaar. Laat staan dat opdrachtgevers de natuuropgave in een breder ecologisch kader willen zien.

als er zoveel hectare zijn van die kwaliteit en bovendien onderdeel uitmaakt van een groter ecologisch netwerk. ♦

Geert van Duinhoven

ADVERTENTIE

Een greep uit onze activiteiten

ontwikkelen
initiëren
beheren
communiceren
organiseren
inventariseren

Staro
Bos- en natuurbeheer

Bel ons voor een vrijblijvend kennisrukingsgesprek.

Watermolen 29 • 5421 LJ Gemert
T (0492) 450 161 • F (0492) 450 162
info@starobeheer.nl • www.starobeheer.nl